

Hemelvrouw valt naar beneden

De winter, wanneer de groene aarde rust onder een deken van sneeuw, is een tijd om verhalen te vertellen. De verhalenvertellers roepen degenen op die ons zijn voorgegaan en de verhalen aan ons hebben doorgegeven, want wij zijn slechts boodschappers.

In den beginne was er het Hemelrijk.

Ze viel als een esdoornzaadje, pirouetten draaiend op een herfstbries.* Een lichtbundel straalde door een gat in het Hemelrijk en markeerde haar baan, waar het eerst volkomen donker was geweest. Haar val duurde eindeloos. Uit angst, of misschien uit hoop, klampte ze zich vast aan een lichtstraal.

Terwijl ze naar beneden stortte, zag ze onder zich alleen maar donker water. Maar vanuit die leegte staarden vele ogen omhoog naar die plotse lichtbundel. Ze zagen een klein voorwerp, niet meer dan een stofje in de straal. Toen het dichterbij kwam, zagen ze dat het een vrouw was, armen uitgestrekt, lang zwart haar achter haar aan golvend, terwijl ze cirkelend naar hen toe kwam.

De ganzen knikten naar elkaar en stegen op van het water in een golf van ganzenmuziek. Ze voelde de slagen van hun vleugels toen ze onder haar vlogen om haar val te breken. Ver weg van het enige thuis dat ze ooit had gekend ontspande ze zich in de warme omhelzing van zachte veren terwijl ze haar voorzichtig naar beneden droegen. En zo begon het.

* Gebaseerd op een mondeling overgeleverd verhaal en op Shenandoah en George, 1988.

De ganzen konden de vrouw niet veel langer meer boven het water houden, dus riepen ze een vergadering bijeen om te beslissen wat ze moesten doen. Liggend op hun vleugels zag ze hen zich verzamelen: ijsduikers, otters, zwanen, bevers, allerlei soorten vissen. Te midden van hen dreef een grote schildpad, die haar zijn rug bood zodat ze kon uitrusten. Dankbaar stapte ze van de ganzenvleugels op zijn bolle schild. De anderen begrepen dat ze land nodig had om op te wonen en bespraken hoe ze haar zouden kunnen helpen. De diepe duikers onder hen hadden gehoord dat er modder op de bodem van het water lag en ze besloten ernaar op zoek te gaan.

Ijsduiker dook als eerste, maar de bodem was te ver weg en na lange tijd kwam hij weer boven. Zijn inspanningen hadden niets opgeleverd. Een voor een boden de andere dieren aan te helpen – Otter, Bever, Steur – maar zelfs de sterkste zwemmers waren niet opgewassen tegen de diepte, de duisternis en de druk. Happend naar adem en met suizend hoofd kwamen ze weer boven water. Sommigen kwamen helemaal niet terug. Algauw was alleen kleine Muskusrat nog over, de zwakste duiker van allemaal. Hij bood aan een poging te wagen, terwijl de anderen vol twijfel toekeken. Wild met zijn korte beentjes zwaaiend werkte hij zich de diepte in, en hij bleef heel lang weg.

Ze wachtten en wachtten. Ze vreesden het ergste voor hun familielid, en weldra kwamen er een heleboel luchtbelletjes omhoog met het kleine, slappe lichaam van de muskusrat. Hij had zijn leven gegeven om deze hulpeloze mens te helpen. Het viel de anderen op dat zijn klauw stevig samengebald was, en toen ze die openden, zagen ze een handjevol modder. Schildpad zei: 'Hier, leg het op mijn rug, dan zal ik het vasthouden.'

Hemelvrouw bukte en verspreidde de modder met haar handen over de rug van de schildpad. Ze was ontroerd door de bijzondere geschenken van de dieren en zong om haar dank te betuigen, en daarna begon ze te dansen, waarbij ze met haar voeten de aarde liefkoosde. Terwijl ze dansend haar dank uitte, groeide er steeds meer land uit het laagje modder op de rug van Schildpad, tot de hele aarde gemaakt was. Niet

door Hemelvrouw alleen, maar uit de alchemie van de geschenken van alle dieren en haar diepgevoelde dankbaarheid. Samen vormden ze wat we nu kennen als Schildpadeiland, ons thuis.

Zoals het een goede gast betaamt, was Hemelvrouw niet met lege handen gekomen. Ze had de straal nog altijd stevig vast. Toen ze door het gat in het Hemelrijk was getuimeld, had ze haar hand uitgestoken en een greep gedaan naar de Boom des Levens die daar groeide. Ze had takken vast – vruchten en zaden van allerlei planten. Die strooide ze uit over de nieuwe grond en ze verzorgde ze allemaal, tot de wereld van bruin naar groen veranderde. Zonlicht stroomde door het gat in het Hemelrijk, waardoor de zaden konden gedijen. Overal verschenen wilde grassen, bloemen, bomen en geneeskrachtige planten. En nu de dieren ook genoeg te eten hadden, kwamen er veel bij haar op Schildpadeiland wonen.

Volgens onze verhalen was wiingaashk – oftewel veenreukgras, dat wij heilig gras noemen – de allereerste plant die op aarde groeide. De zoete geur herinnert ons aan de hand van Hemelvrouw, en daarom is het een van de vier heilige planten van mijn volk. Adem de geur in en je begint je dingen te herinneren waarvan je niet wist dat je ze vergeten was. Onze stamoudsten zeggen dat ceremonieën ons 'helpen te herinneren', en dus is heilig gras een krachtige, ceremoniële plant die door veel inheemse volkeren wordt gekoesterd. Er worden ook prachtige manden van gemaakt. De plant is geneeskrachtig en familie van ons, waardoor hij zowel materiële als spirituele waarde heeft.

Het heeft iets teder om het haar te vlechten van iemand die je liefhebt. Vriendelijkheid en nog iets anders stromen tussen vlechter en gevlochtene, met elkaar verbonden door de streng van de vlecht. Wiingaashk golft in strengen, lang en glanzend als het pasgewassen haar van een vrouw. En daarom zeggen we dat het gras het golvende haar van Moeder Aarde is. Wanneer we heilig gras vlechten, vlechten we het haar van Moeder Aarde en tonen we haar onze liefdevolle aandacht, onze zorg voor haar schoonheid en welzijn, uit dankbaarheid

voor alles wat ze ons gegeven heeft. Kinderen die van jongs af aan het verhaal van Hemelvrouw horen, voelen als vanzelf de verantwoordelijkheid die tussen mens en aarde stroomt.

Het verhaal van de reis van Hemelvrouw is zo rijk en schitterend dat het voor mij voelt als een diepe kom hemelsblauw waaruit ik telkens weer zou kunnen drinken. Ik zou er nooit genoeg van krijgen. Het bevat onze overtuigingen, onze geschiedenis, onze relaties. Wanneer ik in die kom vol sterren kijk, zie ik beelden die zo vloeiend ronddraaien dat verleden en heden één lijken te worden. Beelden van Hemelvrouw vertellen ons niet alleen waar we vandaan komen, maar ook hoe we verder kunnen gaan.

In mijn lab hangt *Moment in Flight*, een portret van Hemelvrouw gemaakt door Bruce King. Zwevend naar de aarde met haar hand vol zaden en bloemen kijkt ze neer op mijn microscopen en dataloggers. Het lijkt misschien een vreemde combinatie, maar voor mij hoort ze daar thuis. Als schrijver, wetenschapper en doorgever van het verhaal van Hemelvrouw zit ik aan de voeten van mijn oudere leraren te luisteren of ik hun liederen kan horen.

Op maandag-, woensdag- en vrijdagochtend om vijf over halftien sta ik gewoonlijk in een collegezaal van de universiteit college te geven over plantkunde en ecologie. Dan probeer ik, kortom, aan mijn studenten uit te leggen hoe de tuinen van Hemelvrouw functioneren, die bij sommigen bekendstaan als 'wereldwijde ecosystemen'. Op zo'n verder doodnormale ochtend deed ik een onderzoekje onder mijn studenten algemene ecologie. Ik vroeg hun onder andere de negatieve interacties tussen mens en milieu te beoordelen. Bijna alle tweehonderd studenten zeiden vol overtuiging dat mens en natuur een slechte combinatie zijn. Dit waren derdejaarsstudenten die in de milieubescherming wilden gaan werken, dus hun reactie was in zekere zin niet erg verrassend. Ze waren bekend met het mechanisme van klimaatverandering, gifstoffen in de bodem en het water en de crisis van habitatverlies. Ik vroeg hun ook om positieve interacties tussen mens en aarde te noemen. Het

meestvoorkomende antwoord luidde: 'Die zijn er niet.'

Ik stond perplex. Hoe was het mogelijk dat ze na twintig jaar onderwijs geen enkele nuttige relatie tussen mens en milieu konden bedenken? Misschien dat de negatieve voorbeelden die ze elke dag zagen – gebieden met ernstige bodemverontreiniging, megastallen, almaar uitdijende steden – hun vermogen hadden aangetast om iets goeds tussen mens en aarde te zien. Hoe armer het land werd, hoe kleiner hun gezichtsveld. Toen we daar na de les verder over praatten, besepte ik dat ze zich niet eens konden voorstellen hoe nuttige relaties tussen hun soort en andere soorten eruit zouden kunnen zien. En hoe kunnen we stappen zetten naar ecologische en culturele duurzaamheid als we ons niet eens kunnen voorstellen hoe het pad erheen voelt? Als we ons de ruimhartigheid van ganzen niet kunnen voorstellen? Deze studenten waren niet grootgebracht met het verhaal van Hemelvrouw.

Aan de ene kant van de wereld leefden mensen wier relatie met de levende wereld was gevormd door Hemelvrouw, die een tuin schiep voor het welzijn van iedereen. Aan de andere kant was een andere vrouw met een tuin en een boom, maar omdat die vrouw van een vrucht had geproefd, werd ze uit de tuin verbannen en kletterde het hek achter haar dicht. Deze moeder van de mensen werd gedwongen door de wildernis te zwerven en haar brood te verdienen in het zweet des aanschijns – niet door haar maag te vullen met de zoete, sappige vruchten die de takken naar beneden deden buigen. Om aan voedsel te komen, zo luidde haar opdracht, moest ze de wildernis ontginnen waarin ze gegooid was.

Dezelfde soort, dezelfde aarde, ander verhaal. Net als de diverse scheppingsverhalen zijn kosmologieën een bron van onze identiteit en onze houding tegenover de wereld. Ze vertellen ons wie we zijn. We worden er onvermijdelijk door gevormd, hoe weinig we ons er misschien ook van bewust zijn. Het ene verhaal leidt tot het ruimhartig in de armen sluiten van de levende wereld; het andere tot verbanning. De ene vrouw is onze voorouderlijke tuinierster, een medescheperster van de goede, groene wereld die het thuis zou worden van haar nakomelingen;

de andere was een bannelinge die alleen maar over een ruw pad door de wereld trok op weg naar haar ware thuis in de hemel.

En toen kwamen ze elkaar tegen, de nakomelingen van Hemelvrouw en de kinderen van Eva, en het land om ons heen draagt de littekens van die ontmoeting, de echo's van onze verhalen. Ze zeggen dat de hel geen grotere razernij kent dan een afgewezen vrouw, en ik kan me het gesprek tussen Eva en Hemelvrouw alleen maar voorstellen: 'Je trekt aan het kortste eind, zuster...'

Het verhaal van Hemelvrouw, dat door alle oorspronkelijke volkeren in het hele gebied rond de Great Lakes doorverteld wordt, is een constante ster in de constellatie van lessen die we de Oorspronkelijke Instructies noemen. Dat zijn geen instructies in de zin van bevelen of regels, maar eerder een kompas: ze geven een richting aan, maar zijn geen kaart. Het is onze levenstaak om de kaart zelf te maken. De manier waarop we de Oorspronkelijke Instructies volgen, is voor ieder van ons en in elk tijdperk anders.

Het eerste volk van Hemelvrouw leefde volgens zijn eigen interpretatie van de Oorspronkelijke Instructies, met ethische voorschriften voor respectvol jagen, het familieleven en ceremonieën die zinvol waren in hun leefwereld. Hun maatstaven van zorgzaamheid lijken ongeschikt voor de huidige, stedelijke wereld waarin 'groen' geen weiland maar een reclamekreet is. De bizonen zijn verdwenen en de wereld heeft zich verder ontwikkeld. Ik kan geen zalmen terugbrengen in de rivier, en mijn burens zouden alarm slaan als ik mijn achtertuin in brand zou steken om elanden een grazige weide te geven.

De aarde was nieuw toen ze de eerste mens verwelkomde. Nu is ze oud, en sommigen vermoeden dat we misbruik hebben gemaakt van haar gastvrijheid omdat we de Oorspronkelijke Instructies van tafel hebben geveegd. Vanaf het begin van de wereld waren de andere soorten een reddingsboot voor de mens. Nu moeten wij een reddingsboot voor hen zijn. Maar de verhalen die ons zouden kunnen leiden, als ze al verteld worden, vervagen in het geheugen. Welke betekenis zouden

ze nu hebben? Hoe kunnen we de verhalen uit het begin van de wereld omzetten naar deze tijd, zoveel dichterbij het einde? Het landschap is veranderd, maar het verhaal is nog hetzelfde. En terwijl ik er eindeloos over filosoof, lijkt Hemelvrouw me in de ogen te kijken en te vragen: wat ben je van plan terug te doen voor het geschenk van een wereld op de rug van Schildpad?

We moeten niet vergeten dat de oorspronkelijke vrouw zelf een immigrant was. Ze viel uit het Hemelrijk en belandde ver weg van haar thuis, waar iedereen die haar kende en haar liefhad was achtergebleven. Ze kon nooit meer terugkeren. Sinds 1492 zijn de meesten hier ook immigranten, die misschien op Ellis Island zijn aangekomen zonder te weten dat onder hun voeten Schildpadeiland lag. Sommigen van mijn voorouders behoorden tot het Hemelvrouwvolk, en ik ben een van hen. Sommigen van mijn voorouders behoorden tot de nieuwe soort immigranten: een Franse pelshandelaar, een Ierse timmerman, een Welshe boer. Allemaal probeerden ze op Schildpadeiland een thuis op te bouwen. Hun verhalen, van hun aankomst met lege zakken en louter hoop, weerklinken met het verhaal van Hemelvrouw. Zij kwam hier met niets dan een handvol zaden en karige instructies om haar geschenken en dromen ten goede aan te wenden – de instructies die we allemaal met ons meedragen. Ze aanvaardde de geschenken van de andere wezens dankbaar en gebruikte ze op een eerbiedige manier. Ze deelde de geschenken die ze uit het Hemelrijk had meegenomen met anderen, terwijl ze haar best deed om hier een thuis te creëren.

Misschien houdt het verhaal van Hemelvrouw stand doordat wij ook altijd aan het vallen zijn. Zowel ons persoonlijke als ons collectieve leven volgt de baan die Hemelvrouw gevolgd heeft. Of we nu springen of geduwd worden of de rand van de wereld zoals we die kennen simpelweg onder onze voeten afbrokkelt, we vallen en komen tollend terecht op een nieuwe, onverwachte plek. We zijn bang om te vallen, maar de geschenken van de wereld staan klaar om ons op te vangen.

We moeten bij het nadenken over deze instructies overigens niet vergeten dat Hemelvrouw niet alleen was toen ze hier aankwam. Ze

was zwanger. Ze wist dat haar kleinkinderen de wereld die zij naliet zouden erven, dus zorgde ze ervoor dat die ook na haar tijd zou gedijen. Dankzij haar wederkerig handelen, haar geven en nemen in relatie met het land, werd de oorspronkelijke immigrant inheems. Ergens inheems worden betekent dat je leeft alsof de toekomst van je kinderen ervan afhangt, dat je voor het land zorgt alsof je leven ervan afhangt, zowel in materieel als in spiritueel opzicht.

In de publieke arena heb ik het verhaal van Hemelvrouw horen afdoen als kleurrijke folklore. Maar het is een krachtige vertelling, zelfs als ze niet begrepen wordt. De meeste van mijn studenten hebben het verhaal over het ontstaan van dit land waarin ze geboren zijn nog nooit gehoord, maar wanneer ik het hun vertel, zie ik een schittering in hun ogen. Zouden zij, en wij allemaal, het verhaal van Hemelvrouw in plaats van als een artefact uit het verleden, niet kunnen opvatten als instructies voor de toekomst? Zou een land van immigranten haar voorbeeld niet opnieuw kunnen volgen en inheems kunnen worden, een thuis kunnen opbouwen?

Kijk naar het resultaat van de verbanning van de arme Eva uit Eden: het land vertoont de blauwe plekken van een relatie waarin mishandeling plaatsvindt. Niet alleen het land is kapot, maar erger nog, ook onze relatie met het land. Zoals Gary Nabhan schreef: we kunnen niet zinvol verdergaan met helen, met herstellen, zonder hervertellen. Met andere woorden, onze relatie met het land kan pas beter worden wanneer we haar verhalen horen. Maar wie vertelt die?

De westerse traditie kent een vaste rangorde van schepselen, met bovenaan uiteraard de mens – het hoogtepunt van de evolutie, de lieveling van de schepping – en onderaan de planten. De oorspronkelijke bevolking van Amerika noemt de mens vaak de jongere broer van de schepping. Wij zeggen dat mensen de minste ervaring hebben met hoe ze moeten leven en dus nog het meeste moeten leren: we moeten ons laten leiden door onze leraren onder de andere soorten. Hun wijsheid blijkt uit de manier waarop ze leven. Ze geven ons het juiste voorbeeld. Ze zijn al veel langer op aarde dan wij en hebben de tijd gehad om

dingen uit te vogelen. Ze leven zowel boven als onder de grond en binden het Hemelrijk met de aarde. Planten weten hoe ze van licht, water voedsel en medicijnen moeten maken, en dan geven ze die...

Ik verbeeld me graag dat toen Hemelvrouw haar handvol over Schildpadeiland uitstrooide, ze voedsel voor het lichaam, het verstand, het gevoel en de geest zaaide: ze liet ons leraren na planten kunnen ons haar verhaal vertellen; wat wij moeten do... leren luisteren.